

Alguns interrogants sobre el conflicte de l'Afganistan

Manel Pirla i Luna

Historiador

INTRODUCCIÓ

'11 de setembre de 2001 figurarà en tots els llibres d'història i sovint s'ha comentat que marcarà un abans i un després. L'atemptat contra els símbols econòmics, polítics i militars dels EE.UU i el seu seguiment per TV van permetre presenciar per part de milions de persones un acte terrorista que va causar milers de morts.

En poc temps es va afirmar que es coneixien els presumptes autors de l'acció i es va facilitar el nom del seu cervell, que es va convertir en la persona més buscada a tot el món.

Ràpidament es van començar a buscar teories per intentar explicar aquests successos. Les tesis sobre el xoc de civilitzacions, d'inicis dels noranta de Samuel P. Huntington, van ser recuperades i la maquinària dels mitjans de comunicació es va engegar amb l'objectiu «d'informar». Durant mesos ràdio, premsa i, molt especialment, la televisió ens han inundat amb imatges i declaracions sobre l'evolució del conflicte. Però quina ha estat realment la tasca d'aquests mitjans? Han estat objectius a l'hora de parlar del tema?

LA IMATGE D'UN CONFLICTE

A partir de la Guerra del Golf ens vam acostumar a veure en directe imatges dels conflictes, com si aquests fossin una pel·lícula més dels dissabtes a la tarda. Aquí també tenim uns protagonistes, uns guionistes, uns realitzadors i una història per explicar. En moltes ocasions, igual que en les pel·lícules del dissabte, la història que se'ns explica és una història inventada, com comentarem més endavant. I és que, què en sabem realment d'aquests conflictes? La informació que ens arriba és certa? O potser estem veient una ficció cinematogràfica?

La realitat és que les imatges que rebem, la informació que se'ns dóna, sovint ha passat prèviament per una censura militar. Al darrera d'aquesta informació hi ha unes agències, majoritàriament de capital occidental, i que per tant seleccionen en funció d'uns interessos concrets. El resultat de tot això és que se'ns ven una imatge o una història determinada del conflicte, segurament lluny de la realitat. Això ha estat una constant en els últims anys –i és segurament una constant al llarg de la història–. Els objectius de tots aquests muntatges són diversos. Per un costat és important pel sistema «consumir» notícies, com qualsevol altre producte del mercat. Per altra banda, en uns fets en què sovint, com en els *westerns* cinematogràfics, tot es redueix a una història de bons i dolents, és objectiu prioritari dimonitzar l'enemic i especialment el seu cap: Noriega, Hussein, Milosevic, Bin Laden, Gadaffi... És evident que cap d'ells està lliure de culpa, però el tracte que se'ls dóna està dirigit a moure les masses en contra seu i a crear adeptes i justificacions a les accions militars. Curiosament molts d'aquests personatges havien estat fa uns anys preparats i recolzats pels Estats Units. En aquells moments no semblaven tan malvats. I què passa amb d'altres líders que podrien estar en el mateix sac? Què passa amb Pinochet? Potser l'única diferència és que no ha anat en contra dels interessos nordamericans? I què passa amb aquells que han provocat, directament o indirecta, morts amb guerres o conflictes que únicament busquen assegurar interessos «nacionals»? Què passa amb Reagan o Bush? Per què no se'ls dimonitza? Potser per què formen part del mateix lobby que domina els mitjans de comunicació?

Una altra imatge perversa que ens arriba és la d'una guerra en la que no hi ha morts innocents, únicament «danys col·laterals». Se'ns presenten imatges de míssils intel·ligents que, amb una precisió quirúrgica, impacten en objectius estrictament militars. Tan sols esporàdicament se'ns parla d'algun error que ha provocat morts aïllades. És això possible? És real? Són guerres sense pràcticament morts?

En el seu llibre *Geopolítica i comunicació de final de mil·lenni*, el director del prestigiós *Le Monde Diplomatique*, Ignacio Ramonet afirma sobre aquest punt:

«Solament després vam assabentar-nos que les imatges eren falses, que moltes no havien estat gravades durant les operacions, sinó durant exercicis d'entrenament realitzats a Europa i a Amèrica, i que es presentaven en blanc i negre com si fossin imatges subministrades pels bombarders, a fi de corroborar que no es produïen efectes col·laterals».

Tot i que Ramonet fa referència a la Guerra del Golf, no hi ha pràcticament cap element que ens pugui fer pensar que la situació ha canviat. Únicament el fet que en el conflicte d'Afganistan una TV no occidental, Al-jazzira, sigui una font d'informació de primera mà, podria teòricament variar aquest aspecte. Tot i així queda el dubte de com tractarien la informació els mitjans occidentals.

En el conflicte del Golf els nordamericans van emprar una bomba incendiària que està prohibida. Esclata a pocs metres de terra i absorbeix l'oxigen, amb la qual cosa els soldats moren asfixiats i cremats. Això ho van fer quan els iraquians es retiraven. Únicament es van publicar algunes fotografies d'aquests fets al mitjans britànics. Quin hauria estat el seguiment d'aquesta notícia si haguessin estat els iraquians els que haguessin utilitzat aquesta arma?

Tornant a l'actual conflicte, podríem dir que els mitjans d'informació han fet un veritable esforç per presentar els Estats Units com a víctimes. Evidentment s'han oblidat en general, i molt especialment en el cas de les televisions, de recordar aquells moments en què Estats Units, directament o indirecta, era l'agressor: Granada, Guerra del Golf, Xile... Tot això ho han fet repetint de manera constant i selectiva certes imatges dels atemptats. L'objectiu és aixecar simpaties i justificar una intervenció americana. Potser els xilens, que van patir una dictadura d'un general recolzat pels Estats Units, podrien haver reclamat una intervenció aliada contra els Estats Units. Si analitzem els mitjans nordamericans, el tracte és encara més parcial. Cadenes com la CNN exigeixen als seus reporters que recordin els atemptats de l'11 de setembre quan informin sobre víctimes civils a l'Afganistan. I el tractament de la informació de la ultraconservadora cadena Fox és encara més contundent. Segons informacions del diari *El País*, a la cadena Fox, Bin Laden no és un terrorista saudí sinó un «saco de basura» o un «monstruo sanguinario»: els talibans són com a mínim «soldados diabólicos».

Són també les cadenes de televisió les que han fet que els antitalibans, l'Aliança del Nord, apareguin com a defensors de la llibertat i la democràcia. Curiosament, les referències al fet que alguns d'aquests

líders són també integristes i que no estan massa disposats a respectar certs drets, com per exemple els de les dones, només han aparegut de manera molt superficial.

LA HIPOCRESIA DELS GOVERNS

Després dels atemptats de l'11 de setembre, sens dubte marcats pel fet que el país agredit fos Estats Units i no qualsevol altre país occidental (no parlem ja de la poca repercussió que haurien tingut aquests fets si haguessin passat en qualsevol altre país del món), molts governs no afectats directament pels esdeveniments es van posar a disposició dels Estats Units. Si la solidaritat amb els que pateixen és un valor altament remarcable, el que no s'entén és la hipocresia d'uns governs que declaren lluitar per la llibertat i la democràcia i, al mateix temps, no dubten en pactar i negociar amb règims que no es caracteritzen precisament per la defensa dels drets humans.

Els exemples d'aquesta hipocresia són abundants. L'estat espanyol que és capaç de fer grans inversions en un país que no respecta els drets humans com la Xina, o que és capaç de mantenir una posició més que dubtosa en el cas de l'intent de jutjar un dictador com Pinochet, no dubta en manifestar repetidament el seu desig de participar i recolzar les operacions militars dels Estats Units a l'Afganistan. Els mateixos Estats Units, tal i com va declarar un dels escriptors espanyols que millor coneix l'Islam, Juan Goytisolo, «ha demonizado a los gobiernos de Libia o de Irak, pero apoya sin fisuras un régimen como el de Arabia Saudí, basado en la aplicación estricta de la *sharia*, que permite cortar las manos de los ladrones o reprimir a las mujeres».

Aquests pactes entre governs occidentals i dictadors islàmics no són massa diferents dels pactes que anteriorment havien tingut els Estats Units amb els talibans als quals, a l'època de la invasió soviètica, no van dubtar en finançar i armar. Així, assistim a una veritable transformació tipus Dr. Jeckyll i Mr Hyde. Personatges com Sadam Hussein o el mateix Bin Laden van ser entrenats i creats pels Estats Units abans que es gressin en contra seu.

Però la hipocresia no és patrimoni només dels estats occidentals. El Paquistan, que era un dels pocs estats que reconeixia el govern talibà, ha cedit a les pressions nordamericanes i ha acabat «traint» a un govern que va estar protegint. I Aràbia Saudí, els Emirats Àrabs Units, Oman o Kuwait? La postura d'aquests països davant del conflicte ha estat de suport als Estats Units, però no oblidem que Paquistan o Aràbia Saudí, des de fa molts anys, han contribuït a estendre la influència dels grups

extremistes. Steven Clemons a *Le Monde Diplomatique* comenta «A pesar de su estatuto de paria internacional, es importante leer a Osama Bin Laden sobre esta cuestión. Aunque se le vea cegado por la cólera o se considere su voz como totalmente ilegítima, una parte de las élites bien establecidas en Arabia Saudí, en los Emiratos Arabes Unidos, en Omán o en Kuwait (países todos protegidos por Estados Unidos), no dejan de adherirse a sus puntos de vista».

Un altre exemple d'aquesta hipocresia és la rapidesa amb què governs i mitjans de comunicació «obliden» països que han estat motiu d'intervencions passades. Per exemple, un cop acabada la Guerra del Golf, què en sabem de la situació de Kuwait? Pràcticament no tenim notícies de si aquells ideals pels quals teòricament es va produir la guerra que, deixant de banda motivacions econòmiques, defensaven la llibertat del poble de Kuwait, s'han arribat a consolidar. Les poques notícies que ens arriben d'aquest país –que ha perdut evidentment l'atractiu informatiu– no semblen anar en direcció a la consolidació d'uns valors democràtics.

Passarà el mateix amb l'Afganistan? Un cop derrotat el govern talibà i substituït per un govern provisional més o menys «avalat» per occident, aquells col·lectius que han estat perseguits milloraran la seva situació? Ens assabentarem de la realitat a l'Afganistan d'aquí a un parell d'anys, si no torna a ser notícia de primera plana? Aquells governs que tant s'han esforçat en acabar amb el règim talibà i ens han fet arribar imatges tan condemnables de la seva actuació, mouran un dit pel poble afganès si no tornen a ser afectats directament? Si les execucions públiques, les lapidacions i les amputacions continuen, es realitzarà alguna acció? O el fet de ser «aliat» de les potències occidentals farà que els únics que denunciïn això siguin els membres d'Amnistia Internacional?

Continuem omplint-nos la boca de paraules com llibertat o democràcia, però és molt clar que el significat que els donem està en funció dels nostres interessos i de si coincideixen o no amb els dels països amb els quals ens relacionem.

GEOESTRATÈGIA MUNDIAL: L'EXEMPLE D'AFGANISTAN

Fins a l'episodi de l'atemptat i el posterior conflicte amb l'Afganistan, segurament la majoria de la població europea, i encara una majoria més gran de nordamericans, no sabia situar Afganistan en un mapa. Ara no només aquest país sinó també els veïns Turkmenistan, Uzbekistan o Tayikistan o noms de ciutats com Kabul, Kandahar, Jalalabad o Islamabad ens resulten molt més familiars.

Però en sabem ben poc d'aquestes terres. Si en el cas de la Guerra del

Golf molts autors no van dubtar en relacionar el conflicte amb interessos econòmics relatius al petroli, no s'ha parlat tant de l'interès econòmic que pot tenir Afganistan i la regió circumdant. Antoni Segura, en la seva obra *Más allá del Islam*, diu «con la desaparición de la Unión Soviética y la independencia de las Repúblicas del Asia Central, Afganistán se había convertido –y sigue siendo– en un enclave geoestratégico para los intereses de Islamabad y Washington. En efecto, en Uzbekistán se encuentra la mina de oro más importante del mundo, Tayikistán posee el yacimiento de plata más extenso, se cree que en su subsuelo (y en el de Kirguizistán) también se encuentra uranio en gran cantidad y, sobre todo, se trata de dar salida a las importantes reservas de hidrocarburos de Turkmenistán y Kazajastán, que se calcula que tiene más de la cuarta parte de las reservas mundiales de petróleo conocidas. A todo ello hay que añadir las importantes reservas de gas natural del Asia Central».

Tot i que aquest fet es pot considerar potser com a secundari i que ara l'objectiu principal és acabar amb la xarxa terrorista de Bin Laden, no hem d'oblidar ni menysprear, cara al futur, l'interès geoestratègic d'Afganistan. I per tant l'interès que té el fet que el nou govern afganès sigui afí als interessos occidentals.

FANATISME CONTRA FANATISME

Un fanàtic és aquell que sustenta una creença o opinió amb intemperància i sense sentit crític. Els mitjans de comunicació ens han mostrat sovint Osama Bin Laden i els talibans com a fanàtics i és indubtable que certs missatges radicals i certes accions únicament poden ser catalogades com a fanatisme. De ben segur fer certes referències a Al-Andalus o matar innocents que treballaven a les Torres Bessones o viatjaven en avió és una acció pròpia de fanàtics. Ara bé, algunes imatges molt utilitzades en els mitjans de comunicació tendeixen, voluntàriament o involuntària, a associar l'islam amb el fanatisme. I, malauradament, tots sabem que el fanatisme no és monopoli de cap religió ni de cap grup.

Quan Bin Laden, i d'altres abans que ell, criden a la Yihad (en el sentit de *guerra santa*) ràpidament se'ls presenta com a extremistes. No surt a continuació cap referència al recolzament logístic i financer que van rebre moviments radicals islàmics per part, per exemple, de l'administració Reagan. Podríem dir que l'expresident nordamericà era un fanàtic que recolzava aquests moviments en certs països? Bush acabava els seus missatges televisats amb la frase «God bless the USA» i no

dubtava en posar a Déu del costat nordamericà. A continuació enviava el seu exèrcit (amb «danys col·laterals» inclosos) al front. Podem dir que també és un fanàtic? Hi ha fanatisme per part de periodistes i mitjans nordamericans, fins i tot aquells que són qualificats de progressistes, quan expressen opinions –com per exemple la que va recollir Erik Kilemberg a "Estragos de la televisión ininterrumpida"– en la que es diu: «la única opción posible era la utilización por parte de Estados Unidos de misiles nucleares tácticos o armas convencionales, aunque él (el periodista) se inclinaba por la primera opción»?

INTERROGANTS DE FUTUR

El 1986, l'OTAN va publicar una nota en la que mantenia que era necessari informar constantment als periodistes, però sense que aquests poguessin accedir al front i que evindentment mai s'havien de veure els efectes destructius que es provocaven. Sabem realment què ha passat i què passarà en futurs conflictes?

És la derrota dels talibans i la possible captura de Bin Laden la fi del conflicte? Cal que ens preguntem si amb les seves accions a l'Afganistan els Estats Units resoldran el problema del terrorisme. Bombardejar un poble que pateix els efectes de la guerra des de fa anys no és una manera de despertar més odis? Deixar actuar lliurement el govern israelià contra el poble palestí no dóna nous motius als grups islàmics per continuar lluitant? No seria més lògic analitzar i buscar solucions als problemes estructurals que hi ha darrera de tot això? El nou sistema global, totalment injust amb certes economies, la pobresa d'alguns països i la constant humiliació de certs pobles, ens dibuixen un horitzó pessimista.

El pensament únic, que no accepta matisos, que posa al mateix sac que els terroristes aquells que plantegen qualsevol crítica o dubte, no contribueix sinó a la intransigència i impossibilita la recerca de solucions. El diàleg ha d'estar per sobre de tot, fins i tot quan es fa difícil dialogar. Les posicions de força no solucionen els problemes i la història d'exemples en va farcida. Potser és hora d'aprendre de la història.